

АСПЕКТИ АТРИБУЦІЇ ВИРОБІВ ПОРЦЕЛЯНОВОГО ЗАВОДУ АНДРІЯ МІКЛАШЕВСЬКОГО В КОЛЕКЦІЇ НМІУ

Постановка проблеми. Оскільки в колекції Національного музею історії України (далі – НМІУ) художні вироби українських порцелянових мануфактур 2-ї пол. ХІХ ст. займають прикметне місце, то їхня повна наукова атрибуція, а отже накопичення досвіду музейників для виконання мистецтвознавчої експертизи, є частиною сталого розвитку музею. **Метою** повідомлення є участь НМІУ в дискусії про додаткову атрибуцію виробів Волокитинської порцелянової мануфактури. Іншою метою є акцент на те, що нові результати атрибуції мають бути зафіксовані в фондово-обліковій та інформаційно-довідковій документації НМІУ. Адже, не дивлячись на присутність знання про колекцію Волокитинської порцеляни НМІУ в науковому середовищі, в самому музейному каталозі інформація досі зберігається на Інвентарних картках, а не Науково-уніфікованих паспортах, відсутній Колекційний опис та фотофіксація (у тому числі сюжетна, клейм). Наприклад, не зафіксовані здобутки атрибуції на ключові пам'ятки, серед яких: чайний сервіз “Наполеон в Росії”, що є яскравим зразком імперської політики пам'яті в повсякденні; жовта декоративна ваза для підлоги з рельєфними ніжками та декором з пелюсток, квітів і макаронів; велике біле столове блюдо з кришкою, декороване кольоровими квітами та листям; вазочка для квітів, з однією збереженою ручкою, декорована смугами – меморіальна річ М. Грушевського; один з кращих зразків продукції мануфактури – біла з золотими обідками вазочка для квітів, декорована листям та квітами (Див ширше: ІК на “Кераміка” – 287 – 291, 607, 658, 659, 680, 667, 668, 671, 923, 1093, 1269, 2048, 2891).

Предмет дослідження – вироби Волокитинської порцелянової мануфактури Андрія Міклашевського в колекції НМІУ. Це вивчення є поневоленням наукового проекту, що був започаткований колегами-музейниками в форматі поодиноких публікацій та візуалізацій в каталогах. Предмет дослідження є гнучким. Волокитинська порцеляна є інтересом багатьох музеїв і в цілому рівень її дослідження свідчить про ступень атрибуції та експертизи пам'яток в державній частині музейного фонду України. Музеями-експертами з Волокитинської порцеляни є Національний музей українського народного

декоративного мистецтва (29.09-30.11.2011 р. там провели велику міжмузейну виставку з 375 виробів та презентували дослідження однієї з ключових експерток порцеляни Елеонори Самецької), Лебединський міський художній музей ім. Б. К. Руднева, Сумський художній музей ім. Н. Онацького, Національний музей “Київська картинна галерея” в Києві та Харківський художній музеї, Музей образотворчих мистецтв ім. О. Білого в Ілчовську [1, 2, 3, 7, 10].

Виклад основного матеріалу. Ключовим кроком для накопичення достатньої інформації про досвід НМІУ в атрибуції та мистецтвознавчій експертизі пам’яток Волокитинської порцеляни, а це 50 музейних предметів фондової групи зберігання “Кераміка” з 3985 одиниць зберігання всього є **аналіз публікацій та досліджень**. Аналіз фондово-облікової документації та Інвентарних карток на музейні предмети, що дозволить визначити сприйняття музейників попередніх поколінь історичної, культурної, мистецької та матеріальної цінності порцеляни також на час. На тлі загального ознайомлення з публікаціями про Волокитинську мануфактуру, як інституцію свого історичного періоду, економічних відносин та мистецьких тенденцій [2, 8, 9, 12], ключовими для нас є публікації самого НМІУ. Зазначимо, що О. Гулей посилається на три дослідження науковців Сумського художнього музею, що збільшує інтерес до цих д

ж Започаткувала ґрунтовні дослідження про Волокитинську порцеляну в колекції НМІУ старша наукова співробітниця НМІУ Т. Лапуста [5]. Крім загальних фактів про історію заводу, авторка представила атрибуцію 11 предметів (розп’яття, кашпо, статуетки, вази) та навела перелік клейм. Однак, в Т. Лапусти та інших публікаціях НМІУ [3], що мають більше розглядатись як візуалізація колекція, ніж цілісні дослідження, відсутня увага до аспектів атрибуції та експертизи пам’яток, наприклад, розпізнавання оригінальних виробів та їх аналогів та комплектів, розпорошених між колекціями або проблеми матеріальної оцінки музейних предметів.

в Значну роботу з колекцією провела художниця-реставратора відділу наукової реставрації пам’яток НМІУ та старша викладачка Національної академії образотворчого мистецтва Т. І. Ревенок. В 2018 р. вона підготувала дисертацію з використанням багатого та малодослідженого матеріалу Волокитинської та Києво-Межигірської мануфактур з колекції НМІУ [10]. Поточні результати дослідження відображені в статтях, наприклад, про відреставровану декоративну вазу “Ріг достатку” (К-1093) [11].

У той же час, авторка публікації 4-х яскравих предметів (ваза “Рогу достатку”, чайний сервіз “Егоїст”, кашпо для квітів та ваза), вміщена в альбомі колекції НМІУ, завідувачка відділу декоративно-ужиткового мистецтва О. Іванова визначила те, що культурна цінність Волокитинської порцеляни є високою, аналогічно іншим ключовим пам’яткам української порцеляни. В вступній статті до відповідного розділу названого альбому вона зазначила: *“Цінна і різноманітна за складом колекція порцеляни та фаянсу репрезентує вироби українських, російських та західноєвропейських заводів. Це старовинна українська порцеляна та фаянс початку – середини ХІХ ст.: столовий і чайний посуд Корецького та Баранівського заводів, різноманітні вироби Волокитинської порцелянової фабрики ... На поч. ХХ ст. починають надходити експонати і до художньо-промислового відділу, основу якого склали зразки з відомих керамічних підприємства України, насамперед Києво-Межигірської фаянсової фабрики, Корецького, Баранівського, Городницького і Волокитинського порцелянових заводів ...”* [3]. Також, окрім того, що в публікації подано візуалізацію музейних предметів, супровідна інформація до них (провенанс) є актуальним взірцем для подальшої каталогізації та додаткової атрибуції усіх музейних предметів.

Аналогічною є публікація співробітників відділу Пізньосередньовічної, Ранньомодерної та Нової історії України Я. Затилюка та Ю. Осташевської, про успішний проект введення в музейну комунікацію пам’яток Києво-Межигірської фаянсової мануфактури в 2018 р. дає більше обґрунтованих саме дослідниками НМІУ підстав говорити про історичну цінність Волокитинської порцеляни. Адже заснування порцелянового заводу у 1839 р. відставним військовослужбовцем та поміщиком Андрієм Міклашевським в його маєтку, мало аналогічні з Києво-Межигірською мануфактурою фактори. Зокрема, наявність дешевої та організованої робочої сили – кріпаків та близькістю розташування сировини – покладів високоякісної каолінової глини [5]. За аналогією це підтверджує теза названих дослідників: *“...знайти спосіб виробляти фаянс “англійського типу” і максимально знизити собівартість. Здавалось б, необхідні передумови для цього були, адже фабрику створили на місці основного виробничого ресурсу – саме тут у 1970-х рр. було відкрито поклади глини високої якості, а дрова необхідні для горнів, міг забезпечити довколишній ліс ... Більше того, до фабрики від самого її заснування приписали селян з довколишніх сіл, тобто забезпечили робочою силою. Тож було все для надприбуткового виробництва ...”* [4].

Висновок та перспективи дослідження. Пропоноване повідомлення є, першою після тривалої перерви цілеспрямованою спробою поновити атрибуцію та мистецтвознавчу експертизи важливих в культурно-мистецькому та історичному контексті пам'яток – виробів Волокитинської порцелянової мануфактури, однієї з найбільш відомих українських порцелянових фабрик 2-ї пол. ХІХ ст. І хоча охарактеризована колекція в зібранні НМІУ є невеликою, однак за змістом, умовами побутування та надходження, вона унікальна. Змістовною є дискусія про повноцінну атрибуцію та мистецтвознавчу експертизу пам'яток та фіксацію їх результатів у межах сталого музейного наукового проекту. Це дозволить системно ввести в науковий обіг та музейну комунікацію важливу частку матеріальної культурної спадщини України.

Список використаної літератури

1. Білоус Л. Виставка виробів заводу А.М.Міклашевського // Відлуння віків. – 2011. – № 1-2. – С. 110-111.
2. Гулей О. Волокитинська порцеляна в змісті краєзнавчої підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва // Актуальні питання мистецької освіти та виховання. – Суми, 2016. – Вип. 2 (8). – С. 74-80.
3. Іванова О. Вступна стаття / Національний музей історії України. У 2-х т.: альбом / Н.Г.Ковтанюк та ін. – К.: Мистецтво, 2013. – Т. 2. – 336 с.
4. Затилюк Я., Осташевська Ю. Калейдоскоп історій та раритетів. Мистецькі шедеври з Межигір'я на виставці в Національному музеї історії України // Антиквар. – К., 2019. – 96 с. – С. 2-36.
5. Лануста Т. Порцеляна Волокитинської фабрики А. Миклашевського в колекції Національного музею історії України // Матеріали науково-практ. конф. НМІУ. – К., 1997. – 189 с. – С. 103-111.
6. Решетньова Г. Фарфорові шедеври заводу Міклашевського в приватній колекції України // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. – 2017. – Вип. 1. – С. 100-116.
7. Слободянюк Т. Від мініатюри – до іконостасу / Україна молода. – 29.09.2011. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/1953/164/69456/>
8. Мезенцев Т. Белое золото Сумщины / Панорама. – 20.10.2007. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rama.com.ua/beloe-zoloto-sumshhiny/>.
9. Нечипоренко Т. Волокитинський фарфор. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mundm.kiev.ua/EXHIBIT/VOLOKIT.SHTML>.
10. Ревенок Н. Мистецтвознавча експертиза українського фарфору-фаянсу ХІХ – поч. ХХ ст. в контексті розвитку художньої культури / канд. дис. – К.: НАКККІМ, 2018. – 285 с.
11. Ревенок Н. Особливості реставрації творів з фарфору та фаянсу провідних підприємств України ХІХ – поч. ХХ ст. з колекції НМІУ // Науковий вісник НМІУ. – 2016. – Вип. 1. – Т. 2. – С. 258-261.

12. *Самецка Э.* Фарфор завода А.М.Миклашевского. – В 2-х т. – М.:
Интербук-бизнес, 2010.